

УДК 378.124.3:61

<https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.26.227661>

НАТАЛІЯ ШАРЛАЙ

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава

СВІТОВІ ДОСЯГНЕННЯ УЧНІВ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЇХНЬОГО НАУКОВОГО ДОРОБКУ

Здійснено цілісний аналіз світових досягнень учнів О.О. Богомольця та значення їхнього наукового доробку. З'ясовано, що науково-педагогічна і викладацька діяльність ученого не належно досліджена, узагальнена та висвітлена в літературі, – тому його спадщина, як педагога, засновника наукових шкіл, потребує ще детальнішого вивчення й системного опрацювання.

Визначено, що на сьогодні фактично відсутні системно завершені дослідження його педагогічної діяльності, організаційно-методичної роботи зі створення наукових шкіл та роботи з майбутніми лікарями. Визначено, що унікальність науково-методичного феномену О.О. Богомольця полягає в тому, що його ідеї в ряді поставлених завдань набагато випереджали рівень науки його часу.

***Ключові слова:** вчений, медицина, наука, наукові досягнення, освіта, учні*

Постановка проблеми. Національна система освіти на сучасному етапі розвитку України з метою підготовки до продуктивної інтелектуально-виробничої діяльності в суспільстві та забезпечення вільної адаптації до самостійного життя повинна збагачувати молодь необхідними знаннями, уміннями та навичками. Нова освітня політика молодій українській державі має широко використовувати не лише сучасні інноваційні технології, часто створені на базі досвіду зарубіжних освітніх та наукових шкіл, а також проводити розробку більш ефективних педагогічних технологій і експериментальних моделей на базі вже існуючого, але не актуалізованого досвіду передових науковців як минулого, так і сучасності.

Українська школа повинна гармонійно поєднувати загальнолюдські цінності й ідеали, традиції вітчизняної і світової педагогічної науки. Вивчення такого досвіду має особливе значення, оскільки парадигма освіти й виховання потребує критичного осмислення історичної спадщини. Аналіз праць і життєвого шляху педагогів, письменників, громадських діячів, учених, які зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняної педагогічної думки залишаються надзвичайно актуальними. У цьому напрямку активізуються наукові пошуки в Україні. Використання спадщини О.О. Богомольця, про що наголошують його учні, сприятиме ефективному залученню учнівської та студентської молоді до наукової роботи та якісному рівню підготовки кандидатів і докторів наук.

Аналіз досліджень і публікацій. У вітчизняній історії педагогіки до теоретико-методологічних проблем вивчення персоналії звертались О. Адаменко, А. Алексюк, Л. Березівська, Г. Васькович, Л. Вовк, Н. Гупан, Д. Зербіно, Ю. Храмов та ін. На їх переконання вивчення та узагальнення досвіду роботи видатних учених, науковців сприяє збагаченню педагогічного досвіду. Тому, вивчення науково-педагогічної спадщини О.О. Богомольця є обумовлено не просто вшануванням видатного вченого, а використанням його наукового доробку в закладах вищої медичної освіти. Аналіз наукової літератури показує, що науково-педагогічна і викладацька діяльність ученого досліджена, узагальнена та висвітлена в навчально-методичній літературі досить побіжно, – тому його спадщина, як педагога, засновника наукових шкіл, потребує ще детальнішого вивчення й системного опрацювання, адже вона містить цінний багаж досвіду науково-методичної та педагогічної роботи для становлення нового покоління науковців.

Мета статті полягає у здійсненні цілісного аналізу світових досягнень учнів О.О. Богомольця та значення їхнього наукового доробку.

Виклад основного матеріалу. О.О. Богомольць – науковець світового значення, український учений-патофізіолог, основоположник української школи патологічної фізіології, ендокринології і геронтології, організатор української науки. Йому були притаманні глибока ерудиція, ініціативність, надзвичайна відданість науці, демократичність, лекторський хист. Ці якості уможливили створення ним наукової школи патофізіологів. О.О. Богомольць мав велику когорту талановитих учнів і при цьому залишив велику спадщину через своїх учнів наступним поколінням. Глибина блискучих наукових досліджень і стиль науково-педагогічної роботи зуміли захопити сотні молодих науковців. Справу великого науковця продовжують його учні, серед яких відомі вчені: Є.О. Татаринів, М.М. Сиротинін, Н.В. Медведєва, Я.Г. Ужанський, М.М. Горєв, М.О. Федоров, О.О. Богомольць (син), П.Д. Марчук та ін.

Як зазначав колишній президент НАНУ Борис Патон, Олександр Богомольць є велетом наукової думки, блискучим експериментатором, видатним клініцистом, талановитим педагогом. Є вчені, які на цілі десятиліття випереджають наукову думку й освітлюють шляхи для майбутніх поколінь. До них належав і Олександр Богомольць. «Сьогодні стрімкими темпами розвивається медико-біологічна наука. Але якими б темпами вона не розвивалась, яких би висот не досягла, науковий здобуток академіка Богомольця не втрачає своєї ваги і значення в наші дні», – наголошував учений (Мирская, 2002).

Одним із перших учнів О. О. Богомольця був Леонід Рувимович Перельман (1900–1969). Ще будучи студентом, він проявив інтерес до експериментальної роботи і став працювати препаратором на кафедрі професора О.О. Богомольця, основоположника найбільшої школи радянських патофізіологів. Напрацювання Л.Р. Перельмана

викладені в численних монографіях, статтях, наукових роботах його учнів і послідовників, які були завідувачами кафедр і лабораторій патофізіології в багатьох містах України та за кордоном.

З 1962 по 1967 рр. Л. Р. Перельман був консультантом відділу експериментальної патології, який працював на базі кафедри патофізіології Ленінградського санітарно-гігієнічного медичного університету. Також, займався дослідженнями з геронтології, що цілком відповідало традиціям школи Мечникова-Богомольця. Запропоновані Л.Р. Перельманом ідеї відносяться до когорти найбільших досягнень медичної думки минулого століття і складають наріжні камені сучасної патофізіології, імуноендокринології і фізіопульмонології (Гупан, 2002; Максименко, 2014).

Під керівництвом Олександра Олександровича працював і Микола Миколайович Сиротинін (1896–1977). З 1925 р. М. М. Сиротинін був завідувачем кафедри патофізіології Московського університету. Працював спочатку асистентом, а потім доцентом кафедри. Через два роки він успішно захистив докторську дисертацію та переїхав до Казані, де працював завідувачем кафедри патологічної фізіології, вивчав зміни основного обміну і зміст глутатиона в крові при анафілаксії, а також вплив блокади ретикулоендотеліальної системи на анафілаксію. М.М. Сиротиніним написані розділи «Запалення» і «Алергія» для багатотомного видання з патофізіології під редакцією О.О. Богомольця. Він також опублікував перший в СРСР навчальний посібник із алергії (1934).

У 1934 році М.М. Сиротинін переїздить до Києва в Інститут експериментальної біології і патології, який очолював О. О. Богомолець. Працював в Інституті фізіології АН УРСР, одночасно був завідувачем кафедри патологічної фізіології Київського медичного інституту (нині Національний медичний університет імені О.О. Богомольця). За період своєї наукової діяльності М.М. Сиротинін зробив вагомий внесок у вивчення проблем реактивності і резистентності. Здійснив порівняльно-еволюційний аналіз явищ інфекції, імунітету та алергії. Ним було вивчено гіпоксичні стани в умовах розвитку різних патологічних процесів і створено науково-дослідну лабораторію на Північному Кавказі. Учений протягом 25 років очолював кафедру патологічної фізіології Київського медичного інституту.

Микола Никифорович Зайко (1908–1991) – учень і послідовник О.О. Богомольця. М.Н. Зайко активно працював у студентському науковому гуртку. Як обдарованого випускника О.О. Богомольця рекомендує його до вступу в аспірантуру при академії наук СРСР. Після закінчення аспірантури він працює у Ленінському медичному інституті на кафедрі патологічної фізіології, яку на той час очолював один із перших учнів О.О. Богомольця – Л.Р. Перельман. На кафедрі М.Н. Зайко займається викладацькою діяльністю на посаді асистента, а потім доцента. У 1950 р. його обрано завідувачем кафедри патофізіології Одеського медичного інституту ім. М.І. Пирогова. Використовуючи сучасне медичне обладнання учений разом зі своїми учнями дослідив нейродистрофічні зміни в тканинах ока, носа, ротової порожнини, та в інших органах і тканинах із порушеною іннервацією (Васькович, 1999; Вовк, 1997).

Під час перебування у відрядженні в Німеччині М.Н. Зайко організував першу самостійну кафедру патологічної фізіології в німецьких університетах, а саме в місті Йена, а при ній радіоізотопну лабораторію. Повернувшись до України у 1986 році, працює на посаді завідувача кафедри патофізіології Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця. Починаючи з другої половини 60-х років був деканом лікувального факультету. Під його керівництвом були проведені численні конференції, він був активним учасником багатьох міжнародних конгресів і наукових форумів.

Наукові та педагогічні досягнення Миколи Никифоровича було визначено Державною премією УРСР, премією О.О. Богомольця, медалями Ф. Шиллера і Я. Туркіньє, численними урядовими нагородами, почесними грамотами. В історії науки та в історії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, він залишиться, як видатний представник української патофізіологічної школи, а в пам'яті учнів і сучасників – як яскрава, сильна, непересічна особистість.

Василь Павлович Комісаренко (1907–1993) – відомий український ендокринолог та патофізіолог, академік АМН України та академік НАН України, організатор і директор Інституту ендокринології та обміну речовин, завідувач кафедри патофізіології у 1955–1960 рр. Після переїзду на запрошення академіка О.О. Богомольця у Київ, із 1940 року та протягом 25 років Василь Павлович керував лабораторією ендокринології Інституту експериментальної біології та патології, реорганізованого потім в Інститут фізіології ім. О. Богомольця АН УРСР. У 1941 р. В.П. Комісаренко захищає докторську дисертацію та видає монографію «Про патогенез інсулінового шоку». Під час Другої світової війни В. Комісаренка призначають заступником наркома охорони здоров'я УРСР і уповноваженим Військової ради Південно-Західного фронту.

У 1965 року академік В. Комісаренко засновує у Києві Науково-дослідний інститут ендокринології та обміну речовин. Він став одним із головних ендокринологічних центрів Радянського Союзу. Василь Павлович нагороджений орденом Леніна, орденом Жовтневої Революції, двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденом Дружби народів, орденом «Знак Пошани», Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР, почесним орденом Угорської Народної Республіки, а також золотою медаллю «Борцю за мир» та медаллю Всесвітньої Ради Миру. Заслужений діяч науки УРСР (1960), лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки (1976), Лауреат премії ім. О.О. Богомольця (1961) та золотої медалі ім. С.І. Вавилова. Все своє життя В.П. Комісаренко поєднував наукову роботу з організаційною і громадською. Він завжди підтримував талановитих молодих дослідників, створив потужну, визнану світовою науковою спільнотою школу українських ендокринологів. Під науковим керівництвом Василя Павловича захищені десятки кандидатських і докторських дисертацій. Він є автором і співавтором шести монографій, понад 250 наукових публікацій (Гриньова, 2006; Гупан, 2002).

Микола Миколайович Горев (1900–1992) – російський та український патофізіолог, доктор медичних наук, професор, заслужений діяч науки УРСР, член-кореспондент, дійсний член Академії медичних наук СРСР – теж вважається одним із учнів О.О. Богомольця. За свою багаторічну наукову діяльність він був нагороджений Орденом Леніна, Трудового Червоного Прапора, двома орденами «Знак Пошани» та медалями, премією ім. О.О. Богомольця, Почесною грамотою ВР СРСР, званням Відмінник охорони здоров'я.

М.М. Горев був одним з організаторів і директором Інституту геронтології. Його дослідження присвячені патології кровообігу. Був розробником експериментальних моделей, які дозволили вивчати роль різних відділів нервової системи в патогенезі артеріальної гіпертензії, досліджував особливості розвитку артеросклерозу залежно від віку.

Євген Олександрович Татаринів (1892–1950) – український радянський патофізіолог, член-кореспондент АН УРСР, заслужений діяч науки УРСР. У 1934–1950 рр. завідувач відділу Інституту клінічної фізіології, одночасно – завідувач кафедри Київського медичного інституту. Є автором наукових праць з проблем гематології та імунітету. Ніна Борисівна Медведєва (1899–1969) – патофізіолог, чл.-кор. АН УРСР, заслужений діяч науки УРСР. У 1931–1951 рр. – завідувач відділу Інституту експериментальної біології і патології. Одночасно у 1934–1948 рр. працювала старшим науковим співробітником в Інституті клінічної фізіології. У 1953–1957 рр. – в Інституті фізіології. Наукові дослідження присвятила проблемам злоякісного пухлиноутворення, переливання крові, патології обміну речовин, ендокринології.

Віктор Павлович Протопопов (1880–1957) – психіатр, акад. АН УРСР (1945), заслужений діяч науки УРСР, головний психіатр та голова вченої ради МОЗ УРСР. У 1940–1952 рр. працював в Інституті клінічної фізіології, у 1953–1957 рр. в Інституті фізіології (з 1944 р. – завідувач відділу психіатрії і патології вищої нервової діяльності). Одночасно працював у Київському інституті вдосконалення лікарів, займався дослідженнями проблем фізіології і патології вищої нервової діяльності та психіатрії. Сформулював концепції патогенезу шизофренії і маніакально-депресивного психозу та запропонував нові методи їхнього лікування (Кузьмінський, 2005; Максименко, 2014).

Олександра Іванівна Смирнова-Замкова (1880–1962) – патологоанатом, академік АН УРСР, заслужений діяч науки УРСР. В Інституті клінічної фізіології – з 1931 року, завідувач відділу – 1938–1952, у 1953–1962 – завідувач лабораторії морфології Інституту фізіології. Наукові праці присвячено гіганатомії променевої та інфекційних хвороб, дослідженню передраку, неклітинних структур організму, походження пухлин.

Доречно згадати Олега Олександровича, сина О.О. Богомольця (1911–1991) – українського патофізіолога, члена-кореспондента Академії Наук УРСР, заслуженого діяча науки і техніки УРСР. Так само, як і батько, Олег Богомолець обрав професію вченого-медика. У 1934 році закінчив Київський медичний інститут (нині Київський національний медичний університет ім. Богомольця). Сфери наукової зацікавленості Олега Богомольця – алергія, імунітет, переливання крові, реактивність організму, механізм дії антиретиккулярної цитотоксичної сироватки (АЦС), терапія променевих уражень тощо. Цим питанням присвячено близько 60 наукових робіт.

Після смерті батька очолив Інститут експериментальної біології і патології Міністерства охорони здоров'я УРСР. З 1953 по 1980 роки завідував лабораторією патофізіології Українського НДІ фармакології і токсикології. Водночас очолював кафедру патофізіології Київського інституту підвищення кваліфікації лікарів. З 1964 року – член-кореспондент Академії Наук УРСР. З 1980 року – науковий консультант Інституту фізіології АН УРСР. Лауреат премії ім. О. Богомольця (1971) (Гриньова, 2006; Гупан, 2002).

Історії відомі славетні династії лікарів, і приклад цьому є родина Богомольців. Олександр Михайлович Богомолець, випускник медичного факультету Університету св. Володимира у Києві, лікар. Олександр Олександрович Богомолець, випускник медичного факультету Одеського університету, директор Інституту фізіології НАН (1934–1946), академік і президент АН УРСР, віце-президент АН СРСР. Олег Олександрович Богомолець, випускник лікувального факультету Київського медичного університету, директор Інституту фізіології НАН (1946–1953). Катерина Олегівна Богомолець, випускниця лікувального факультету Київського медичного університету, професор, керівник кафедри патологічної анатомії КНМУ ім. О.О. Богомольця. Ольга Вадимівна Богомолець, випускниця лікувального факультету Київського медичного університету, доктор медичних наук, координатор Європейської асоціації лазерної дерматології у Східній Європі, головний лікар Клініки лазерної медицини.

В Україні учні та послідовники О.О. Богомольця одержали чудові результати в медицині, а саме з напрямку патофізіології світового рівня. Феноменальний результат можемо спостерігати при Інституті фізіології імені О.О. Богомольця Національної академії наук України:

- вперше у світовій науці розроблено (академіки НАН України П.Г. Костюк та О.О. Кришталь) метод внутрішньоклітинної перфузії нервових клітин, який дозволяє контролювати процеси на внутрішньому боці клітинних мембран. Цей метод покладений в основу досліджень іонних механізмів діяльності нервових і інших збуджуючих клітин як в країнах колишнього СРСР, так і в США, Японії, Німеччині тощо;

- одержані принципово нові дані про молекулярні механізми збуджуючої та гальмівної синаптичної передачі в різних типах мозкових нервових клітин, механізми специфічних змін пластичних структур (ендоплазматичного ретикулуму, мітохондрій, клітинного ядра), а також про порушення цих механізмів при експериментальних моделях патологічних станів (гіпоксії, епілепсії, діабеті) (академік НАН України П.Г. Костюк);

- знайдені нові особливості протон-активованих каналів. Залежно від типу клітин розрізняється чутливість цих каналів до протонів, зсуваються криві стаціонарної активації та інактивації. Досліджено вплив ряду FMRFa – подібних пептидів ендогенного та синтетичного походження. Сила дії деяких пептидів залежить від величини активуючого рН. Запропоновано механізм дії FMRFa – подібних пептидів на протонактивовані канали сенсорних нейронів шкурів. Усе це – основа нових перспекти в розвитку медичної науки.

Висновки. Внесок О.О. Богомольця і його учнів у світову науку беззаперечний, а самі досягнення ученого та його учнів як першовідкривачів у науці дійсно вражають. Досягнення та вагома праця О.О. Богомольця гідно відзначені як у нашій державі, так і в цілому світі. Унікальність О.О. Богомольця полягає в тому, що він умів поєднувати глибину теоретичної думки з поставленими завданнями в медицині. Його ідеї в ряді поставлених завдань випереджали рівень науки того часу і значно пізніше вже підтверджувалися в наукових дослідженнях. Свої наукові надбання О.О. Богомолець із успіхом передав через своїх учнів, тож його ідеї переходять із покоління в покоління.

Список використаних джерел

- Адаменко, О. В. (2006). *Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині ХХ століття (1950–2000 рр.)*. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Луганськ: ЛНПУ ім. Т.Г. Шевченка.
- Алексюк, А. М. (1998). *Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підруч.* [для студ., аспірант. та молод. викладачів вищ. навч. закл.]. Київ, Либідь.
- Березівська, Л. Д. (2008). *Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті*: монографія. Київ: Богданова А.М.
- Васькович, Г. (1999). *Шкільництво в Україні (1905–1920)*. Київ.
- Вовк, Л. П. (1997). *Громадсько-педагогічне сподвижництво в Україні. Етапи і особливості*. Київ.
- Гриньова, М. В. (2006а). *Педагогічні технології: теорія та практика: навч.-метод. посіб.* Полтава: АСМІ.
- Гриньова, М. В. (2006б). *Педагогіка з історією педагогіки: навч.-метод. посіб.* Полтава: ІОЦ ПДПУ.
- Гупан, Н. М. (2002). *Українська історіографія історії педагогіки*. Київ: А.П.Н.
- Зербіно, Д. Д. (2001). *Наукова школа: лідери і учні*. Львів: Євросвіт.
- Кузьмінський, А. І. (2005). *Педагогіка вищої школи: навч. посіб.* Київ: Знання.
- Максименко, С. Д. (2014). *Педагогіка вищого медичного образования: учебник*. Киев: Центр учебной литературы.
- Мирская, Е. З. (2002). *Научные школы как форма организации науки. Наука и науковедение*, 3, 8-24.
- Храмов, Ю. О. (2008). *Наукові школи в НАН України. Наука та наукознавство*, 4, 122-133.

References

- Adamenko, O. V. (2006). *Rozvytok pedahohichnoi nauky v Ukraini v druii polovyni KhKh stolittia (1950–2000 rr.)* [Development of pedagogical science in Ukraine in the second half of the twentieth century (1950–2000)]. (Extended abstract of D diss.). Luhansk: LNPU im. T.H. Shevchenka [in Ukrainian].
- Aleksiuk, A. M. (1998). *Pedahohika vyshchoi osvity Ukrainy. Istoriia. Teoriia* [Pedagogy of higher education in Ukraine. History. Theory]: pidruch. [dlia stud., aspirant. ta molod. vykladachiv vyshch. navch. zakl.]. Kyiv, Lybid [in Ukrainian].
- Berezovskaya, L. D. (2008). *Reformuvannia shkilnoi osvity v Ukraini u XX stolitti* [Reforming school education in Ukraine in the XX century]: monohrafiia. Kyiv: Bohdanova A. M. [in Ukrainian].
- Grinyova, M. V. (2006a). *Pedahohichni tekhnologii: teoriia ta praktyka: navchalno–metodychnyi posibnyk* [Pedagogical technologies: theory and practice: educational and methodical manual]. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- Grinyova, M. V. (2006b). *Pedahohika z istoriieiu pedahohiky* [Pedagogy with the history of pedagogy]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Poltava: IOTs PDPU [in Ukrainian].
- Hupan, N. M. (2002). *Ukrainska istoriografii istorii pedahohiky* [Ukrainian historiography of the history of pedagogy]. Kyiv: A.P.N. [in Ukrainian].
- Khramov, Yu. O. (2008). *Naukovi shkoly v NAN Ukrainy* [Scientific schools in the National Academy of Sciences of Ukraine]. *Nauka ta naukoznavstvo* [Science and science], 4, 122-133 [in Ukrainian].
- Kuzminsky, A. I. (2005). *Pedahohika vyshchoi shkoly* [Higher school pedagogy]: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Znannya [in Ukrainian].
- Maksimenko, S. D. (2014). *Pedagogika vysshego medicinskogo obrazovaniya* [Pedagogy of higher medical education]. *uchebnik*. Kyiv: Centr uchebnoi literatury [in Russian].
- Mirskaya, E. Z. (2002). *Nauchnye shkoly kak forma organizpcii nauki* [Scientific schools as a form of organization of science]. *Nauka i naukovedenie* [Science and science], 3, 8-24 [in Russian].
- Vaskovych, H. (1999). *Shkilnytstvo v Ukraini (1905–1920)* [Schooling in Ukraine (1905–1920)]. Kyiv [in Ukrainian].
- Vovk, L. P. (1997). *Hromadsko-pedahohichne spodyzhnytstvo v Ukraini. Etapy i osoblyvosti* [Social and pedagogical community in Ukraine. Stages and features]. Kyiv [in Ukrainian].
- Zerbino, D. D. (2001). *Naukova shkola: lidery i uchni* [Scientific school: leaders and students]. Lviv: Yevrosvit [in Ukrainian].

SHARLAY N.

Ukrainian Medical Stomatological Academy, Poltava, Ukraine

WORLD ACHIEVEMENTS OF STUDENTS OO WORSHIP AND THE SIGNIFICANCE OF THEIR SCIENTIFIC WORK

The content of the article is to carry out a holistic analysis of the world achievements of students O.O. Bogomolets and the significance of their scientific achievements. It was found out that the scientific-pedagogical and teaching activity of the scientist O.O. Bogomolets is improperly researched, generalized and covered in literature – so his legacy as a teacher, founder of scientific schools, requires even more detailed study and systematic study, because it contains valuable experience of scientific and methodological and pedagogical work for a new generation of scientists. It is determined that today there are actually no systematically completed studies of his pedagogical activities, organizational and methodological work on the establishment of scientific schools and

work with future doctors. It is investigated that the contribution of O.O. Bogomolets and his disciples in world science are indisputable, and the achievements of the scientist and his disciples as pioneers in science are really impressive. It is determined that the uniqueness of O.O. Bogomolets is a combination of the depth of theoretical thought with the tasks in medicine. It is substantiated that his ideas in a number of tasks were much ahead of the level of science at that time and much later were confirmed in scientific research. O.O. Bogomolets is a scientist of world importance, Ukrainian scientist-pathophysiological, founder of the Ukrainian school of pathological physiology, endocrinology and gerontology, organizer of Ukrainian science. He was characterized by deep erudition, initiative, extreme devotion to science, democracy, lecturing skills. These qualities made it possible for him to create a scientific school of pathophysiologicals. Alexander Bogomolets had a large detachment of talented students and at the same time left a great legacy through his students to the next generation. The depth of brilliant scientific research and the style of scientific and pedagogical work have managed to encourage hundreds of young scientists.

Key words: scientist, medicine, science, scientific achievements, education, students

Стаття надійшла до редакції 11.10. 2020 р.

УДК 378.04-057.212:17.022.1
<https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.26.227663>

НЕЛЯ ШТЕПА
ORCID 0000-0002-8594-9244

МАРИНА ЗДІР
ORCID 0000-0003-1289-9642

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

РОЗВИТОК ЗДАТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА ДО СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ДІЛОВОГО ІМІДЖУ

Аналізуються сутність та складники ділового іміджу менеджера, критерії його ефективності. Обґрунтовується важливість вивчення курсу «Основи іміджології» для майбутніх менеджерів. Розглядаються особливості застосування інтерактивних методик для розвитку здатності майбутнього управління до проєктування і створення ефективного ділового іміджу.

Ключові слова: *майбутній менеджер, магістр, імідж, діловий імідж, ефективний імідж, проєктування іміджу*

Постановка проблеми. Сутність і основні характеристики ділового іміджу окреслюються колом завдань, що їх має вирішувати фахівець для забезпечення успішної взаємодії з колегами, клієнтами, партнерами, громадськістю – тобто, з усією сукупністю осіб, від яких тією чи іншою мірою залежить успіх його професійної діяльності. І хоча спершу імідж розглядався як образ людини, що складався на основі вражень від її зовнішності та поведінки, часто без цілеспрямованого контролю з її боку, сьогодні ми все частіше говоримо про імідж як продукт обміркованих зусиль не лише самої людини, а й фахівців, що займаються його проєктуванням як для окремого суб'єкта, так і для організацій, установ, підприємств.

Аналіз джерел, на які спираються автори. Основи сучасної іміджології закладалися такими зарубіжними дослідниками, як Дж. Бергер, С. Бек, Дж. Браун, Е. Фромм, Л. Якокка, що звертали увагу не лише на вивчення явища іміджу в соціальному, психологічному, естетичному плані, а й розглядали його в практично-діловому аспекті. З подібних позицій до проблеми підходять сучасні вчені А. Бандурка, С. Бочарова, С. Болсун, О. Землянська, О. Сориніна, В. Стрельников, Ю. Падафет, Г. Почепцов, І. Хіміч, Т. Хомуленко, В. Шепель, Г. Щокін та ін., чії праці досить ґрунтовно розкривають, у тому числі, й поняття ділового іміджу (яке, на нашу думку, може в більшості випадків розглядатися як синонімічне до іміджу професійного).

Погоджуючись із позиціонуванням іміджу фахівця як зовнішнього образу, що характеризує певний соціальний тип особистості і несе відбиток професії (Мазоренко, 2010, с. 319), ми вважаємо, що перспективним напрямом наукової розробки проблеми ділового іміджу є з'ясування змісту і способів його формування для фахівців різних галузей. Зокрема, важливою видається підготовка майбутнього фахівця до роботи над власним діловим іміджем, яку можна розглядати, в тому числі, і як один із чинників досягнення успішної адаптації у професійному середовищі. Адже адекватність створеного іміджу умовам і завданням професійної діяльності є свідченням того, що людина правильно визначає свою ділову роль і розуміє, які зовнішні та внутрішні риси і як саме сприяють її успішному виконанню. Та навіть маючи змогу скористатися послугами іміджемейкера, вона повинна вміти достатньо критично оцінити його задум і прийняти правильне рішення щодо його подальшому слідуванню.

Отже, вочевидь, слід говорити про іміджологічну компетентність фахівця, і насамперед менеджера, для якого справляти позитивне враження, бути визнаним більшістю лідером – питання вдалої професійної діяльності.